

BÖLÜM 3

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ DOKTORLARINDAN HASAN TAHSİN BEY'İN PARİS MEKTUPLARI: PARİS VE AKSARAY HALKININ SOSYAL YAŞANTISINA KARŞILAŞTIRMALI BİR BAKIŞ (1927-1928)

Aydın YİĞİT¹

GİRİŞ

Önemli bir anlatım biçimi olmanın yanı sıra insanların birbirleriyle iletişim kurmalarını da sağlayan mektuplar (Donbay, 2011: 84), insanlar arasındaki toplumsal ilişkilerden, sosyal ve bireysel sıkıntılarla ilgili fikir alışverişinde bulunma ihtiyacından doğmuştur. Birbirlerinden ayrı düşen insanların, gördüklerini anlatma, duygu ve düşüncelerini geride kalanlarla paylaşma gereksinimini karşılamak üzere kullanılmıştır. Bu sebepten başlangıçta sadece iletişimsel bir işlev gördüğü söylenebilir. Ancak zamanla bu fonksiyonu değişmiş ve insanoglunun düşünsel ve duygusal birikimini sağlayan bir araç haline gelmiştir (Bozkurt, 1995: 497).

“Özel” ve “resmî” olmak üzere iki gruba ayrılan mektupların, resmî nitelikte olanları, kamu kurum/kuruluşları ile özel kurum/kuruluşlar arasında yapılan veya kendi içlerinde yaptıkları yazışmalardır. Özel mektuplar ise aile, akraba, arkadaş veya meslektaşlar arasında yapılan ve siyasî, tarihî, dinî, ahlakî, felsefî ve estetik gibi birçok farklı konu hakkında kaleme alınan yazılardır. Daha detaylı bir tasniflemeye göre ise, “özel mektuplar”, “edebî mektuplar”, “iş mektupları”, “resmî mektuplar” ve “açık mektuplar” olmak üzere beş kategoriye ayrılmıştır (Başoğuz, 2010: 21-22, 35; Donbay, 2011: 84-85). Bilhassa son tasniflemede yer alan ve kolumuz açısından önem arz eden “açık mektuplar”ın en önemli özelliği, “basın aracılığıyla ilgiliye veya ilgililere bildirilmesidir” (Donbay, 2011: 84). Verilmek istenilen mesaj veya bilginin kamuoyuna duyurulması, toplumsal sıkıntı ve sorunların yetkililere iletilmesi amacıyla basında yer alan metinlerdir (Karataş, 2001: 282). Bu yönüyle diğer mektup türlerinden ayrılmaktadır.

Diğer taraftan Orhan Okay'ın belirttiği gibi, “... tarihî, içtimai, askerî, siyasî, dinî-tasavvufî, fikrî-felsefî ve edebî konularda dönemlerine, kişilere, kişiler arasındaki

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi AD., aydinyigit@akdeniz.edu.tr

ilişkilere, sanat eserlerinin arka planındaki çok defa bilinmeyen oluşum safhalarına ışık tutan, dolayısıyla monografik/biyografik araştırmalarda [kullanılan] önemli kaynaklardan biri ...” (Akay, 2004: 17) olarak da tanımlanabilecek olan özel mektuplar, içerdikleri bilgiler sayesinde insanoğlunun bilgi birikiminin oluşmasına katkı sağladıklarından araştırmacıların yararlandığı eşsiz kaynaklar arasında yer almışlardır.

Doktor Hasan Tahsin Bey’in Paris’ten gönderdiği ve Aksaray Vilayet Gazetesi’nde (AVG) yayımlanan mektuplar, söz konusu sınıflandırmalara göre öncelikle “*özel mektuplar*” sınıfına girmektedir. Gazete (basın) yoluyla kamuoyuna aktarıldığı ve bazı hususlarda yetkililere açık çağrıda bulunduğu için de “*açık mektup*” olarak değerlendirilebilir. Verdiğı bilgiler, yaptığı karşılaştırmalar, Paris’te görüp benzerinin memleketi Aksaray’da da yapılması için öne sürdüğü tavsiyeler ise şehirlerin imarı, düzeni, toplumsal kalkınma ve gelişim modellerinin anlaşılması bağlamında önem taşımaktadır. Çalışmada, doktorluk mesleğindeki bilgi ve tecrübesini artırmak amacıyla Fransa’ya gönderilen ve Ağustos 1927’den Eylül 1929’a kadar iki yıl boyunca kaldığı Paris’ten gözlem ve düşüncelerini paylaşan Hasan Tahsin Bey’in mektupları üzerinden Paris ile Aksaray şehirlerinin düzeni ile halkının yaşam tarzları karşılaştırılarak analiz edilmeye çalışılacaktır.

HASAN TAHSİN BEY VE PARİS YOLCULUĞU

Hasan Tahsin Bey’in aile hayatı ve eğitimi ile ilgili bilgiler oldukça kısıtlı olmakla birlikte kendisinin 27 Ekim 1926 tarihi itibariyle “*Dahiliye Hastahkları Mütehasıssı*” olduğu ve o hafta içinde Aksaray’a gelerek “*Hükümet Tabibi*” olarak görevine başladığı anlaşılmaktadır. “*Vilâyetimizin iftiharla karşıladığı münevver öz evlâdından Tahsin Bey*” şeklindeki ifadeyse, onun aslen Aksaraylı olduğu izlenimini vermektedir (AVG, 27 Teşrinievvel 1926: 3). Fransa’ya giderken paylaştığı “*Vedâ*” yazısında Aksaray halkından “*Sevgili hemşehrilerim...*” şeklinde bahsetmesi de yine bu kanaati güçlendirmektedir (AVG, 6 Temmuz 1927: 4). Ancak Tahsin Bey’in nereden ve niçin Aksaray’a geldiğı anlaşılamamaktadır. Eğitimi tamamlayıp meslek hayatına başlamak için mi Aksaray’a geldiğı, yoksa Aksaray’da mesleğini icra ederken bir ziyaret dolayısıyla şehir dışına çıkıp sonra geri mi döndüğü soruları bu nedenle yanıtsız kalmaktadır.

Tahsin Bey, hükümet doktoru olmasının yanı sıra Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimâiyye Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) tarafından şehir merkezinde tesis edilen “*Muâyene ve Tedâvi Evi*”nde de görev yapmaktaydı. Cuma günleri hariç her gün sabah 09:00-11:00 saatleri arasında hizmet veren Tedavi Evi’nde hastaları ücretsiz muayene ediyor, ilaçlarını veriyordu (AVG., 22 Kânunuevvel 1926: 2).

Anlaşılabacağı üzere, Aksaray’da bu dönemde bir hastane bulunmadığından hastalar, genellikle Hükümet Doktoru Tahsin Bey ile Belediye Doktoru Operatör

Mehmet Said Bey tarafından evlerinde veya Tedavi Evi'nde muayene edilmek-teydi. İmkanların elvermediği tedaviler içinse Konya veya İstanbul'a sevkleri ya-pılmaktaydı. Ancak çoğu zaman nakil aracı bulmakta yaşanan sıkıntı, hastaların büyük eziyet çekmesine, hatta bazılarının hayatını kaybetmesine sebep oluyordu. Başta Aksaray Valisi Ziya Bey olmak üzere vilayet ileri gelenlerini ziyadesiyle ra-hatsız eden bu durum, şehrin sağlık hizmetlerinin daha uygun hale getirilmesi için çalışma başlatılmasına yol açmıştır (AVG, 9 Mart 1927: 1).

Ocak-şubat 1927'de yapılan Vilayet Genel Meclisi toplantılarında, Aksaray'a öncelikle bir "Memleket Hastanesi" yaptırılması, bu amaçla azami yardımlarda ve fedakarlıklarda bulunulması kararı alındı. Akabinde, şehir ahalisinden olup mes-leğini icra eden kişilerin bilgi ve tecrübelerini artırması amacıyla vilayet hesabına iki mühendis, bir doktor ve bir ziraat memurunun Avrupa'ya gönderilmesine ka-rar verildi.² Bunun için de bütçeden 15.000 liralık bir pay ayrıldı. 1927 yılı vilayet bütçesinde gider kalemleri toplamı ise takriben 377.000 lira idi (AVG., 9 Mart 1927: 1). Buradan, Vilayet Genel Meclisi'nin toplam giderlerin %3.97'sini sadece Avrupa'ya gönderilecek meslek sahiplerine ayırdığı anlaşılmaktadır. Okul, hasta-ne, yol gibi birçok eksiği olmasına karşın Meclis'in böylesi önemli bir bütçeyi Av-rupada eğitim görmeleri için çalışanlarına ayırması, hakikaten erken Cumhuriyet döneminde Aksaray'daki yerel yönetimin geleceği gören bir zihniyete sahip oldu-đunu göstermektedir. Alınan karar ayrıca, eğitimin sadece merkezî hükümet tara-fından sağlanmak zorunda olmadığını, eldeki imkanlarla yerel düzeyde de kamu yararına eğitime destek olunabileceğini, hatta insana yapılan yatırımın diğer alan-lara kıyasla daha öncelikli ve mühim olduğunu gösteren güzel bir örnektir.

Vilayet hesabına Avrupa'ya gönderilecek kişiler, bazı esasları kabul ederek za-manı geldiğinde yerine getirmekle mükellefti. İlk olarak, gittikleri yerlerde mutla-ka meslekleriyle ilgili bilgi ve tecrübelerini artırmaları, ihtisas alanlarında ustalık ve maharet kazanmaları gerekiyordu. İki yıl olarak belirlenen eğitim süresinin tamamlanmasından sonra da geri dönölerek vilayette belirli bir süre hizmette bu-lunulacaktı (H.S., 1927: 1). Yani mecburi hizmetle yükümlüydüler.

² Aksaray Vilayet Genel Meclisi'nin eğitim amaçlı Avrupa'ya göndermeye karar verdiği dört kişiden iki-si (doktor ve ziraat mezunu olanlar) 5 Ekim 1927 tarihi itibariyle Avrupa'ya gitmişlerdir (H.S., 1927: 1). Ancak Atatürk döneminde yurt dışına öğrenci ve yetişmiş insan gönderimi ile ilgili yapılmış yetkin bir çalışmada, ülkenin çeşitli hastanelerinde görev yapan doktorların başta Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiyye Vekaleti olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar, genel müdürlükler ve vilayetler tarafından belirli sürelerle alanlarında ihtisas yapmak üzere yurt dışına gönderildiklerinden bahsedilmekte ve 1923-1930 yılları arasın-da tıp alanında uzmanlaşmak üzere Fransa'ya 3 kişinin gönderildiği belirtilmektedir. Fakat verilen bilgilerle öğrencilerin sayıları ile gönderici kurum ve kuruluşların isimlerinin yer aldığı tabloda, Aksaray Vilayet Genel Meclisi tarafından ihtisaslaşmak üzere Paris'e gönderilen Doktor Hasan Tahsin Bey'e yer verilme-miştir (İçke, 2018: 154-167). Dolayısıyla 1923-1930 arası Fransa'ya gönderilen kişi sayısının, Tahsin Bey'le birlikte 4'e yükselmesi gerekmektedir.

Tahsin Bey, karardan yaklaşık dört ay sonra, AVG'de paylaştığı “Vedâ” yazısı ile vilayet halkına sonsuz hürmet ve şükranlarını sunarak yakın zamanda yolcuğuna başlayacağını bildirmiştir (AVG, 6 Temmuz 1927: 4). Halkına karşı duyduğu minnet ve vefayı tüm nezaketiyle ortaya koyan ve böylelikle onlarla vedalaşan Tahsin Bey, ayrıca mesleğindeki mahareti ve çalışkanlığı (AVG, 18 Eylül 1929: 2) ve yardımseverliği (Vali Y. Ziya, 16 Birinciteşrin 1929: 2) ile tanınan bir kişi-ydi. Gönderdiği mektuplarından Fransızca bildiği (Doktor Tahsin, 25 Kânunusani 1928: 3), evli ve iki çocuk babası olduğu anlaşılmaktadır (AVG, 14 Mart 1928: 4).

Veda mesajından bir ay sonra, önce İstanbul'a, oradan da *Mesajeri Maritim Kumpanyası*'nın³ İstanbul-Marsilya seferini yapan *General Medinisgar/M'dinsuar(?)* Vapuru ile 4 Ağustos 1927'de Fransa'ya hareket eden (Doktor Tahsin, 25 Kânunusani 1928: 2) Tahsin Bey, vapura biner binmez gözlemlerine başlayarak edindiği izlenimleri günlüğüne not etmiştir (Doktor Hasan Tahsin: 2 Mayıs 1928: 1). Bu notlar, daha sonra yazacağı mektuplarına kaynaklık edecektir.

Hasan Tahsin Bey, Paris'e yerleştikten sonra buradaki “*Léon Bourgeois Dispensary*”ne (*Leon Burjuva Dispanseri*)⁴ kaydolmuştur. Dahiliye uzmanı olduğu için halk sağlığının en fazla tehdit eden “*tüberküloz*”⁵ (verem) hastalığı ile ilgili eğitim

³ Osmanlı Türkçesi, okunduğu gibi yazıldığından, gazetede/mektupta ‘Majeri Marim’ şeklinde geçen kumpanyanın ismi aşında, *Mesajeri Maritim Nasyonal Servis Kumpanyası*’dır (*Compagnie des Services Maritimes des Messageries Nationales*). Daha çok *Mesajeri Maritim* veya *Messageries Maritimes* şeklindeki kısa adıyla bilinirdi (Uygun, 2015: 493).

⁴ Mektuplarda dispanserin adı, “*Leon Burjuva Verem Dispanseri*” olarak geçmektedir (Doktor Hasan Tahsin, 2 Mayıs 1928: 1). “*Léon Bourgeois Dispensary*”, ilk olarak 5 Ağustos 1907'de Paris'teki Laënnec Hastanesi bahçesinde, hastanenin bir birimi olarak faaliyetlerine başlamıştır. 1 Aralık 1910'da, kuruluşunu tamamlayarak gerçek manada bir dispanser haline gelmiştir. Aynı hastanenin arazisi içinde inşa edilen dispanser binası ise, 12 Aralık 1913 Cuma günü Fransa Cumhurbaşkanı Raymond Poincaré ve M. Léon Bourgeois'nın hazır bulunduğu resmi bir törenle açılmıştır. 1907'deki ilk açılışından itibaren Paris'teki tüberküloz hastalarının başlıca teşhis ve tedavi merkezi haline gelen dispanser üç ana bölümden oluşmaktaydı: Muayenehane, konsültasyon ve prevantoryum. Bilhassa son bölüm, yatalak olmayan yoksulların tedavi edildiği, eve döndüklerinde sık sık kontrollerini yapabilecek dispanser yetkililerinin görev aldığı bir birimdi. Konsültasyon odalarının yanında ise bakteriyolojik çalışmalar ve radyoskopı için ayrı ayrı iki laboratuvar bulunuyordu (Poncelet, 2020: 78-80, 88; Housquains, 1914: 418; Administration générale de l'Assistance publique à Paris, 1914: 11-12, 20).

⁵ İnsanlık tarihinin en eski hastalıklarından biri olup günümüzde akciğer veremini tanımlamak için kullanılan “*tüberküloz*” kelimesi, Batı dillerinde “*tuberculosis*”, Türkçe'de ise “*tüberküloz*” veya “*verem*” olarak geçmektedir. “*Mycobacterium tuberculosis*” kompleksine ait bakterilerin yol açtığı bulaşıcı hastalığı ifade etmektedir. Solunum yoluyla yayılan hastalığın başlıca etken bakterileri; M. Tuberculosis, M. Bovis ve M. Africanum'dur. Tüberküloz basilleri denilirken bu bakteriler kastedilir. Hastalık, en fazla akciğerde tutulmasına karşın basilin kan veya lenf yoluyla yayılması neticesinde yerleştiği yere göre deri, omurilik, beyin, kemik, lenf düğümleri ve böbrekte de kendisini gösterebilmektedir (Kocatürk, 2000: 901; Yüce, 2008: 1319; Kılıçaslan, 2010: 26; Seber, 2010: 53, 55; Alp, 2010: 49). Halk dilinde, “*beyaz ölüm*”, “*beyaz veba*” veya “*ince hastalık*” gibi farklı şekillerde isimlendirilen bu hastalığın ilk basiline, yani tüberküloz basiline, 1882 yılında Berlin'de Robert Koch bulunmuştur. Sir Robert Philip de 1887 yılında Edinburg'ta ilk tüberküloz/verem dispanserini açmıştır. 1895'te Wilhem Conrad Roentgen tarafından keşfedilen X ışınları ise akciğerlerdeki tüberküloz lezyonlarının görüntülenmesini sağlamıştır. Bu son keşif, hastalığın (erken) teşhisinde, dolayısıyla bulaşıcılığın kontrol altına alınmasında ve hastalığın evrelerinin tespitinde çok önemli faydalar sağlamıştır (Barış, 2010: 4-8; Seber, 2010: 55; Alp, 2010: 49; Erkan, 1996: 292-293).

almıştır. Dispanserdeki iki yıllık tahsilinin sonunda, iki yıl iki ay uzak kaldığı memleketine 13 Eylül 1929’da dönmüştür (AVG, 18 Eylül 1929: 2). Aksaray’a ulaşmasından bir ay sonra, 16 Ekim’de, yapımı yeni tamamlanan Aksaray Memleket Hastanesi’ne önce dahiliye doktoru olarak tayin edilmiş (AVG, 16 Birinciteşrin 1929: 2), akabinde de aynı hastanenin başhekimliğine atanmıştır (AVG, 4 Birinci Kânun 1929: 1). Böylece, mesleğini tekrar icra etmeye başlayan Tahsin Bey, haddizatında Aksaray Vilayet Genel Meclisi’nin onu Fransa’ya gönderirken öne sürdüğü mecburi hizmet şartını da yerine getirmeye başlamıştır.

DOKTOR HASAN TAHSİN BEY’İN PARİS MEKTUPLARI

Hasan Tahsin Bey, Paris’te iken AVG’ye yayımlanmak üzere altı mektup göndermiştir. Gazete yayın kurulunun attığı “*Paris Mektupları*” veya “*Paris Mektubu*” serlevhası altında okuyucuya sunulan ve ilk defa tarafımızdan değerlendirilen bu mektuplar, Osmanlı Türkçesiyle yazılıp yayımlanmıştır.

Dört ana konuyu ele alan toplam altı mektuptan sadece ikincisi, oldukça uzun olduğu için gazetenin inisiyatifi ile ikiye bölünerek iki farklı sayıda peşi sıra yayımlanmıştır. Bu bağlamda ilk iki mektubun her biri müstakil bir konuyu ele almaktadır. Fakat üç ve dördüncü mektuplar, konu ve içerik itibariyle benzer olup, birbirini tamamlayan, devam niteliği olan mektuplardır. Aynı durum, beş ve altıncı mektuplar için de geçerlidir.

Mektupların anlık hissiyatla yazılmadığı anlaşılmaktadır. Paris yolcuğu sırasında ve Paris’te kaldığı günlerde tuttuğu günlük, mektuplarına kaynaklık etmiştir (Doktor Hasan Tahsin, 2 Mayıs 1928: 1). Yoğun mesaisi nedeniyle günlüklerinde not aldığı konuların tümü hakkında ayrı ayrı mektup yazma fırsatı bulamadığını belirtmesi (Doktor Hasan Tahsin, 2 Mayıs 1928: 1), onun her bir mektuptan önce günlüğüne kaydettiği notları gözden geçirdiğini ve konu bütünlüğü oluşturan kısımları bir araya getirerek mektubunun ana temasını oluşturduğu izlenimini vermektedir. Aslında söz konusu beyanat, elimizdeki mektupların, yazılmak istenilen konuların tamamını kapsamadığını, daha pek çok konudaki bilgi, gözlem ve fikirlerin günlükte saklı kaldığını ortaya koymaktadır.

Doktor Hasan Tahsin Bey’in mektupları, AVG’de yayımlandığı tarihlere göre ve ele aldığı konular itibariyle řu şekilde açıklanıp değerlendirilebilir.

Birinci Mektup: ‘Paris Mektupları: Lisan İhtiyacı’⁶

Tahsin Bey ilk mektubunu, İstanbul’dan başlayan vapur yolculuğu ile yolculuk esnasında edindiği izlenimlere ve yabancı dil meselesine ayırmıştır. Mektubun,

⁶ (Doktor Tahsin, 25 Kânunusani 1928: 2-3).

“Dünyada yurdundan ecnebi diyarlara ticaret, tahsıl ve sâir cihetlerle en az denecek derecede seyahat eden bir memleket varsa o da aziz sevgili Türkiyemizdir. Bu hakîkate vâkıf olabilmek için her şeyden evvel ecnebi vapurlarından birisine yolcu olup Türk sularını ve hudutlarını geçmek kâfidir” (Doktor Tahsin, 25 Kânunusani 1928: 2) şeklindeki ilk cümlesi, daha en baştan Türkiye’nin o günkü sosyoekonomik ve kültürel durumunu düşündürücü bir tespitle ortaya koymaktadır. Zira, seyahat edebilme özgürlüğü ekonomik şartların uygunluğu ile yakından alakalıdır. Uzun soluklu savaşların yıpratıcı etkilerini fazlasıyla yaşadktan sonra kuruluşunu yeni tamamlayabilmiş Türkiye gibi bir devletin bir anda iktisadi kalkınma hamlesi yaparak üç-dört yıl içinde zenginleşmesi beklenemez. Dolayısıyla Türk insanının bu dönemde seyahat edebilme imkanını kısıtlayan en önemli faktör, ekonomik gücünün olmamasıdır. Bir diğer etken, mektubun genel içeriğini de oluşturan *yabancı dil* eksikliğidir. Anadil dışında farklı bir lisanın bilinmemesi, hiç kuşkusuz farklı ülkelere seyahati, farklı milletlere mensup insanlarla iletişim kurmayı zorlaştıran bir husustur. Benzeri daha birçok sebep ileri sürülebilirse de burada sadece Tahsin Bey’in ifadesi esas alınarak denilebilir ki, ekonomik yetersizliklerle yabancı dil eksikliğinin birleşimi, Türk insanını belirli bir süre içe kapanık hale getirerek çalışıp üretmeye ve kendi yaşam şartlarını iyileştirmeye zorlamıştır.

Sonuç niteliğindeki bu ilk yargıya nasıl varıldığı, vapur yolculuğunun başından Paris’te gördüklerine kadar konuyla ilgili hemen hemen her türlü izlenimin açıklanması, zaman zaman da örnekler verilmesi suretiyle açıklığa kavuşturulmuştur. Nitekim, Fransa’nın liman kenti Marsilya’ya gitmek üzere bekleyen Fransız Messageries Maritimes Şirketi’ne ait vapur, rıhtımın birkaç mil açığında beklediği için ulaşım sandallar vasıtasıyla sağlanmaktaydı. Bu sandallardan birine 4 Ağustos 1927 sabahı saat 07:00 civarında binen Tahsin Bey, aslında o ana kadar gerek etrafında gerekse hâletiruhiyesinde değişen bir şey olmadığını belirtmektedir. Her ihtiyacını eskiden olduğu gibi ana diliyle karşılayıp tüm istek ve dileklerini kendi diliyle rahatlıkla ifade edebilmekteydi. Hatta sandalda ilerlerken, seyahatinin sebepleri ile amaç ve hedeflerini düşünerek neşelenmeye, moralini yüksek tutup kendisini motive etmeye çalışmıştır. Lakin, vatandan uzaklaşmanın verdiği hasret ve özlem duygusuyla üzgün ve kederli bir ruh haline kapıldığını da itiraf etmektedir. Hüzünlenmesindeki bir diğer sebep, gittiği ülkede bilmediği, yabancı olduğu bir hayatla karşılaşacağı düşüncesidir. Her dakikası büyük değişim ve dönüşüme sebebiyet verebilecek olan bu yabancı hayatın ortaya koyacağı/sunacağı değişiklikler, bu değişikliklere uyum sağlayıp sağlayamayacağı konusundaki düşünceler, Tahsin Bey’de büyük endişe yaratmıştır. Öyle ki, benliğinde oluşan tedirginlik ve korku, en başta kendi kendisine telkin ettiği moral ve motivasyonu sarsmaya başlamıştır.

Farklı iki duygu durumunun, yani sevinç ve neşe ile hüüzün ve kederin aynı anda Tahsin Bey'in bünyesinde çatışması, sanırız endişe ve tedirginlik sonucunu doğurmuştur. Buradaki ana etkenin, kendisine verilen sorumluluk ile ondan beklenen vazife olduğuna şüphe yoktur. Vilayet Meclisi'nin tanıdığı olanaklar sayesinde mesleğinde uzmanlaşmak için Fransa'ya giden Tahsin Bey, esasında bu büyük sorumluluğun gereğini yerine getirip getireceği endişesine kapılmış, hakıyla eğitimini tamamlayamamaktan korkmuş olmalıdır.

Vapura bindiği anda karşılaştığı manzara ise mevcut huzursuzluğu bir kat daha artırmıştır. Artık Türkçe konuşmaların sona erdiği, çeşitli dillerin telaffuz edildiği bambaşka bir ortama girmiştir. Değişen sadece dil de değildir. Ahlâkî, davranışsal, toplumsal hemen hemen her yönden Türk toplumuna oldukça yabancı bir çevrede bulmuştur kendini. Yaşadığı bu anı, "... işte o dakikadan itibaren ki dünya âile efrâdı arasında bihakkın öksüz kaldığımızı anladım. Tâbir-i diğerle dilsiz sağırlar aramızda ne halde idiyse biz de vapurda aşâğılı yukarılı aynı halde idik.. Boynumuzu sağa çeviriyor İngilizce – sola çeviriyor Almanca – hemen her tarafımızda şiveleri birbirinden çok farklı güzel bir Fransızca – buna yakın İtalyanca, İspanyolca ..." (Doktor Tahsin, 25 Kânunusani 1928: 3) sözleriyle özetlemektedir. Bir dilden yedi dile kadar konuşabilen farklı milletlere mensup bu insanların, belki de söz konusu meziyetlerinden ötürü, dünyayı dolaşarak birçok ulusla tanıştıklarını, böylelikle döneminin en gelişmiş medeniyetlerini görme fırsatı bulduklarını, üstelik oralarda hayatlarını kazanmaya, servet edinerek rahat bir yaşam sürmeye gittiklerini belirtmektedir. İstisnasız vapurun tüm kamaraları ile güverteleri bu çeşit farklı diller konuşan insan kümeleriyle doluydu. Keza, 1200 yolcuya sahip vapur, bu haliyle tam bir "*milletler halîtası ve lisânlar mecmû'ası*"na benzetilmiştir (Doktor Tahsin, 25 Kânunusani 1928: 3). Vapurda, "*bizden olan, bize benzeyen, bizim dilimizi söyleyen tek bir kimse yoktu*" (Doktor Tahsin, 25 Kânunusani 1928: 3) diyerek sanki tek Türk yolcunun kendisi olduğunu ileri süren Tahsin Bey, Türk vatandaşı olup daha sonra tanıştığı birkaç tüccarın ise hem Türkçe hem de ana dillerini bildikleri halde İngilizce konuştuklarını, garipseyerek ifade etmiştir.

Tahsin Bey, gruplar halinde sohbet eden insanların sergilediği neşeli tavırlardan, yabancı dillere hakimiyetin insanda *öz güven* duygusu yarattığı izlenimini de edinmiştir, ki doğru bir saptamadır. Zira, iştirak ettiği sohbetlerden birkaçında etrafındakilerin oldukça neşeli tavırlarla konuşmasına karşın kendisinin fikirlerini beyan ederken büyük sıkıntı çektiğini ifade etmektedir. Kapıldığı yeisi, "*Onların üç – beş lisânlarına karşı benim yalnız Fransızca ile o da nâtamam olarak mukabele edişim içimi derinden derine eziyordu*" (Doktor Tahsin, 25 Kânunusani 1928: 3) cümlesiyle açıklayan Tahsin Bey, gözlemlerinin sonunda ise bu kişilerle

arasında hiçbir zekâ, anlayış ve kabiliyet farkı olmadığına, asıl farkın eğitimden kaynaklandığına kanaat getirdiğini belirtmektedir. Ona göre, ecnebi gençlerin en büyük şansı ve kazancı, çok küçükken okul sıralarında dil öğrenimine başlamalarıdır. Okulda ilerledikçe öğrendikleri lisan adedi de artırıldığı için herhangi bir üniversiteyi bitirip hayata atıldıklarında hazır bir sermaye olarak en az iki en çok dört dile hâkim olmaktadır. Oysa Türkiyede Darülfünun şubelerinden bir veya birkaçını bitiren bir gencin, bırakın birkaç yabancı dili, bir tanesini bile layıkıyla öğrenemediğinden yakınmaktadır. Tahsin Bey, yaptığı bu kıyaslama neticesinde, Avrupa medeniyeti ile o medeniyetin istifade edilebilecek kısımlarına ihtiyaç duyan her millet arasında çok büyük farklar bulunduğuna kani olmuştur. Ayrıca, XX. yüzyılın icap ettirdiği her türlü ihtiyacın karşılanması adına artık yalnızca ana/millî dilin yeterli gelmediği, ana dili uluslararası kabul gören milletlerin dahi bu gerçeğin farkına vararak kendilerince bilinmesi gerektiğine inandıkları yabancı dilleri öğrenmek için büyük gayret sarf ettikleri üzerinde durmuştur. Buradaki mukayese ve vurguların, gözlem ve tespitin beyanından ziyade, çağdaşlarını yakalayamayan Türk eğitim sistemi ile Türk toplumunun daha fazla vakit kaybetmeyecek derhal eksikliklerini gidermesi gerektiğine dair yapılmış uyarılar olduğunu düşünmek daha doğru olacaktır.

İlk mektubun bundan sonraki kısımlarında aynı mevzu devam ettirilmekle birlikte Paris'teki dil okulları ile buna bağılı olarak eğitim sistemi hakkında bilgiler verilmesi, Tahsin Bey'in artık Paris'e ulaştığını ve gözlemlerine burada devam ettiğini göstermektedir.

“Paris'in her adımında bu gibi lisan mekteplerinin adedi sayılamayacak kadar çoktur” (Doktor Tahsin, 25 Kânunusani 1928: 3) diyen Tahsin Bey, tekraren, gerek özel hayatlarını gerekse toplumlarını maruz kalınabilecek her türlü sarsıntıya karşı koruyup muhafaza eden, bunun için gerekli tedbirleri zamanında alarak ihtiyaç duyulan konularda sürekli yeni düzenlemelere giden, böylelikle daima ilerleyen milletlerin dahi gelişmişlik düzeyi bakımından örnek alınabilecek diğer milletlerin dillerini mutlaka öğrendiklerini belirtmiştir. Üstelik sadece teorik öğrenmeyle yetinmiyorlar, yılın belli aylarında seyahate çıkarak tatilin yanı sıra öğrendiklerini pratik etme imkânı da buluyorlardı. Dil yeteneklerini geliştirdikleri gibi dünyadaki yeni gelişmeleri kendi gözleriyle görme fırsatı bulmaları ise ufuk açıcı tecrübeler olarak değerlendirilmiştir. Bu suretle, öğrenme sürecinde pratiğin/uygulamalı yöntemin ne kadar büyük bir öneme sahip olduğunu vurgulayan Tahsin Bey, bu tarz bir öğrenmenin anlayış ve kavrama yetisini geliştirdiğini, bakış açısını genişlettiğini, ufuk açıcı imkanlar sunduğunu, özgüven kazanılmasına olanak sağladığını, dolayısıyla kendine güvenen ve er geç hayat mücadelesinde başarılı olan özel girişimcilerin/müştebbislerin yetişmesine katkı sağladığını ifade etmiştir.

Tahsin Bey, dil öğrenimi konusunda verdiği bilgileri ekonomik açıdan da değerlendirmekte, mühim çıkarımlarda bulunmaktadır. Yerinde bir tespit olarak, bir “*santim*”⁷ kazanmak için büyük emekler veren insanların seyahat için yüzlerce, binlerce lirayı karşılıksız bir şekilde sokağa atacak kadar “*budala*” olmadıklarını, bilakis vapurlara, otellere, lokantalara dökülen paraların bankaya yatırılan sermayeye, tarlaya ekilen buğday ve pamuğa benzetilebileceğini söylemiştir. Dolayısıyla, paraların boşa gittiği düşünülmemeli, eğitim politikasının tamamlayıcı bir unsur olarak geleceğe yapılan yatırım şeklinde telakki edilmelidir.

İlk mektubun son bölümü, Türkiyedeki çocuklar ile gençlere ayrılmıştır. Onların nezdinde özellikle zengin kişilere seslenen Tahsin Bey, varlıklı kişilerin her şeyden önce evlatlarının, eğer evladı yoksa ihtiyacı olan zeki ve çalışkan çocukların eğitimine özen göstermesini, bu çocukların eğitim-öğretim giderlerini imkanları ölçüsünde karşılamalarını istemiştir. Bir veya birkaç kişinin bir araya gelerek, yetenekli gençlere, dünya hayatının tüm safhalarında onları başarıya ulaştıracak eğitim ve kültür vasıtaları ile donatabileceklerini bildirmiştir. Bu konuda ihmalkâr ve cimri davranılmamasını ise bilhassa rica etmektedir. Çünkü her millet, kendi üretken ve yardımsever zenginlerinin varlığı ile övünmektedir. Bu övünce hakkıyla sahip olabilmek için her şeyi devletten bekleme düşüncesi bir kenara bırakılmalı, çocuklar, gençler okutturulmalı, yetiştirilmelidir. Hatta, faydalı olacak, kesinlikle edinilmesi gereken modern bilgi ve kaynaklara erişim için gençler yurtdışına gönderilmeli, eğitimleri yalnızca Türkiye ile sınırlı bırakılmamalıdır. Vatanını seven, ülkesinin geleceğini kötü görmek istemeyen ve onu dünya medeniyetine tanıtıp her alanda yükseldiğini görmek isteyen herkes için bu bir sorumluluk, bir görevdir. Söz konusu vazifeyi üstleneceklerin en başında ise varlıklı kişiler gelmektedir.

Tahsin Bey’in nihai cümleleri, yabancı dillere olan ilgisizlik ile bu konudaki bilgisizliğin ülkeye ve millete tahmin edilenden çok daha büyük zararlar verdiği yargısını içermektedir. Türkçe, o gün için uluslararası bir dil haline getirilemeyeceğine göre gelişip kalkınabilmenin tek yolu, bu imtiyazı alan milletlerin dillerini öğrenmekten geçmektedir ve bu konuda acele edilmelidir. Üstelik yabancı dil öğrenmekle ne millî kimlikten ne de ülkenin/milletin mevcudiyetinden taviz verilecektir. Millî benliğin zaafa uğratılacağı düşüncesinden ziyade artık millî güç ve kuvvetin katlanarak artırılacağı düşüncesi benimsenmelidir. Dolayısıyla, yabancı dil öğrenilmesi halinde millî kültür ve kimliğin kaybolacağı, en azından millî bilincin zayıflayacağı şeklindeki geçmişten gelen korku ve inancın batıllığına işaret ederek, asıl zararın bu anlayıştan kaynakladığına dikkat çekmiştir.

⁷ Centime: Fransız frangının yüzde biri, santim (Saraç, 1999: 229).

Yaşadığı tecrübeyi ferasetiyle birleştiren Tahsin Bey, görüldüğü üzere, yalnızca o günün yerel-ulusal yönetici erkleriyle gençlerini değil, varlıklı kişileri, dahası ileri kuşakları realitesine bizatihi şahit olduğu spesifik bir olgu üzerinden ikaz etmekte, mutaassıp zihniyetle mevcut eğitim sistemini ise kısmen eleştirmektedir. Kendisinin, yabancı dil öğrenimi başta olmak üzere eğitimin tüm dalları için geçerli olabilecek bir yol haritası çizdiği de görülmektedir. Aklın belirleyiciliğinde oluşturularak kendini zamanın ihtiyaçlarına göre sürekli yenileyen, bu sayede devamlı işlevsel kalan Avrupa medeniyetindeki eğitim sistemi gibi pragmatik, gerçek hayatta uygulanabilir ve devamlı yenilenebilir bir eğitim sisteminin tesis edilmesi bu noktada ilk adımdır. Bu, öyle bir sistem olmalı ki, hem düşünsel hem de deneyimsel açıdan, verilen eğitimin, öğretilen bilgi ve becerinin kıymeti/değeri konusunda önce muhataplar/öğrenciler/öğretmenler bilinçlendirilmelidir. Çünkü, oluşturulan bilinç, başarı sağlanmasında temel anahtar görevi görecektir. Ayrıca öngördüğü sistemin sadece merkezi hükümet yoluyla kurulamayacağının farkındadır Tahsin Bey. Bu yüzden varlıklı kişilerin burslar vererek, yerel veya özel kurum ve kuruluşların dil okulları/kurslar açarak, sistemin destekleyici unsurları olabileceğini ileri sürmüştür.

İkinci Mektup (Birinci Kısım): ‘Paris Mektupları: Altmış Santimde Toplanan Kudretler’⁸

Fransız frangının yüzde biri olan “centime” (Saraç, 1999: 229), telaffuz edildiği şekliyle aktarıldığından “santim” olarak yazılmıştır. Günümüzdeki “kuruş”un karşılığı olarak düşünülebilir. Bu çerçevede, ikinci mektubunu 60 santim ile Paris’te (Fransa’da) neler yapılabileceğine ayıran Hasan Tahsin Bey, söz konusu para üzerinden Paris ve Aksaray’daki, yani Fransa ile Türkiye’deki ekonomik hayatı mikro düzeyde mercek altına almaktadır.

Verilen bilgilere göre, 60 santim o günün Türkiye’sinde 4 kuruşa tekabül etmektedir. Yalnızca bu bilgi bile dönemin Türk parasının Fransız frangından daha değerli olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat garip bir çelişki olarak, 4 kuruş ile Türkiye’de sadece bir ekmek veya sigara kâğıdı inceliğinde bir peynir parçası, belki de bir avuç Nevşehir üzümü alınabileceği belirtilmektedir. Tabi 4 kuruş, bu sayılanların hepsini birden değil sadece birisini karşılayacak miktardır. Halbuki Paris’te, 60 santimle (=4 kuruş) elektrikli trenlerin ikinci mevkiinde bir saat seyahat edilebilmekte, Paris’in bir ucundan diğer ucuna gidilebilmektedir. Bundan başka, okul çağındaki bir çocuğun içinde eti, sebzesi, tatlısı dahil olmak üzere dört tabaktan oluşan en az 1800 kalori değerinde bir öğle yemeğini yiyebileceği yahut resmî veya özel bakımevlerine bir gün süreyle çocukların bırakılabileceğini belirtilmektedir.

⁸ (AVG, 14 Mart 1928: 4).

Türk parasının alım gücündeki düşüklük, Tahsin Bey'e göre dünya genelinde yaşanmakta olan mali buhrandan kaynaklanmaktadır. Yakın zamanda tüm dünyayı etkisi altına alacak olan 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin ilk yansımaları olarak değerlendirilmiştir. Buradan, 1928 yılı itibarıyla Fransız frangının henüz Türk lirası kadar alım gücünün düşmemiş olduğu sonucu da çıkarılabilir.

İktisadi vaziyet hakkındaki bu kısa bilgilendirmeden sonra Tahsin Bey, çocuklarının eğitimi ve okula kayıtları dolayısıyla Paris'teki eğitim sistemi ile bu sistemin idarî/resmî unsurlarına yoğunlaşmıştır. Buna göre, 1928 yılında Paris 20 meri/mehri(?) mıntıkasına (daire-i belediye)⁹ (arondismana) ayrılmış durumdadır.¹⁰ Meri/mehri adındaki bu belediye daireleri, resmî ve idarî konularda o bölgenin başlıca müracaat merkezleri olup büyük bir teşkilat yapısına sahipti. Öyle ki, ilkokullar tamamen bu belediyelerin idaresinde olduğundan her meri/mehride bir okul masası mevcuttur ve mevzubahis belediye sınırları içindeki tüm okulların adedini, adreslerini ve okula alınacak kız-erkek çocukların miktarını gösteren listeler burada hazır bulundurulmaktadır. Kayıt işlemi, Türkiye'de olduğu gibi okul idaresince değil bu masalarda görevli memurlar tarafından gerçekleştirilmekteydi. Üstelik evrak ve belgelerin incelenerek kayıt işleminin tamamlanması, kaydolduğuna dair okul müdürüne yazılan yazıyla birlikte en fazla beş dakika sürmekteydi. İşlemlerin bu derece hızlı neticelenmesi Tahsin Bey'i oldukça şaşırtmış olacak ki, “*imrenmemek, hayrân olmamak kâbil midir...*” (AVG., 14 Mart 1928: 4) sorusunu sormaktadır.

Tahsin Bey, bu bilgileri, çocuklarının okula kayıtları vesilesiyle gittiği 18. Bölge Belediye Dairesi'nde edinmiştir. Ancak 6 aydır kaldığı Paris'te bu belediye dairelerinden ikisini daha ziyaret etme şansı bulduğundan oradaki muamele ve işlemlerin de aynı tarzda yürütüldüğünü ifade etmektedir. Resmî dairelerin aynı tertip ve düzende bu kadar sistemli çalışması, örnek alınması gereken bir anlayış olarak değerlendirilmiştir.

⁹ “Meri/mehri” şeklinde okunan ve “belediye” şeklinde Türkçesi verilen terim Fransızca'daki “*mairie*” kelimesidir. “*Belediye başkanlığı, belediye dairesi, belediye*” anlamlarına gelmektedir (Saraç, 1999: 857).

¹⁰ Fransa'da devletin mülki taksimatı, 22 Aralık 1789 ve 17 Şubat 1800 tarihli kanunlara göre belirlenmiştir. 22 Aralık 1789 tarihli Kanunun ilk maddesi, Fransa'nın “*département*”lara (departman) ayrılmasını öngördüğünden mülki bölümlenmede ilk basamak departmandır. Departmanlar, Türkiye'deki “*il*”lerin karşılığıdır. İkinci maddesi, her departmanın kendi içinde “*district*”lere bölüneceğini belirtir. 17 Şubat 1800 tarihli Kanunla, bu districtlerin ismi “*arrondissement*” (arondisman) olarak değiştirilmiştir. Bunların karşılığı Türkiye'de “*ilçe*”lerdir. 22 Aralık 1789 tarihli Kanunun üçüncü maddesi ise, her arondismanın kendi içinde “*canton*” (kanton) olarak isimlendirilen kısımlara ayrılacağını bildirmektedir. Kantonlar, arondismanların alt bölümleri olarak, Türkiye'deki ilçelerin alt bölümü olan “*bucak*”lara denk gelmektedir. Fransa'daki söz konusu bu mülki taksimat günümüzde de hala geçerlidir (Gözler, 2019: 8-9). Mektupta “*daire-i belediye*” veya “*mintika*” denilirken bunlardan arondisman kastetmektedir. Nitekim Paris, XX. yüzyıl başında 20 arondismandan oluşmaktaydı.

Çocuklarını aynı mahalledeki iki farklı okula yazdıran Tahsin Bey'i asıl korkutan ise her bir çocuğu için 60 santim parayı nasıl bulacağı endişesidir. Çocuklarının artık layıkıyla eğitim alıp ihtiyaçlarının karşılanacağına emin olan Tahsin Bey, söz konusu düzen ve tertibattaki eğitim sistemi ile etrafına ışık saçan bu okulların cazibesi karşısında başka bir düşüncesinin olmadığını söylemektedir. Zaten çocuklarının iki gün içerisinde okulları ile hocalarına, ebeveynlerinden daha fazla bağlanıp sevmeleri de bu okullardaki eğitimin kalitesini gösteren bir başka unsur olarak zikredilmiştir.

İkinci mektubun ilk kısmı, Tahsin Bey'in oldukça etkilendiği ve bilhassa ilkokullar özelinde başlı başına bir “*inkılâp*” olarak nitelendirdiği Fransa'daki eğitim sistemi ile gelişmişlik düzeyinin, Türkiye'de de aynen görölmek istediğinin ifade edilmesiyle sona ermektedir.

İkinci Mektup (İkinci Kısım): 'Paris Mektupları: Altmış Santimde Toplanan Kudretler'¹¹

Mektubun ikinci kısmında, söz konusu temennilerin gerçekliği ile uygulanabilirliği sorgulanmaktadır. Belediyelerle eğitim sistemindeki iş ve işleyişten hareketle “*nizam, disiplin ve başarı*” gibi mutlak prensiplere sahip hiçbir düzenin şahsî çabalarla gerçekleştirilemeyeceğini belirten Tahsin Bey, böylesi hamlelerin ancak toplumsal hayatta sürekli ilerleyen ve genişleyen, ayrıca sosyal amaç ve ülküleri devamlı surette artan milletlerin/toplumların çabasıyla, bütünü ortak ürün olarak sağlanabileceğini vurgulamıştır. Birlik ve beraberlik ülküsüne sahip, bu ülkenin tüm unsurlarını en iyi şekilde idare eden milletlerin bu sayede insanlığın en mesut ve müreffeh kitleleri arasına girdiğini ifade etmiştir. Söz konusu birlik beraberlik idealinin sağlanabilmesi için lazım gelen kuvvetin ise, “*teşkilat*” olduğuna işaret edilmiştir. Tahsin Bey'e göre, belli bir amaç doğrultusunda istikrarlı bir şekilde ilerlemek, mühim ve faydalı başarılar elde etmek, her daim teşkilatlanma yoluyla ve ona menfaat kaygısıyla değil gerçek ve ciddi bir inanışla bağlanılması suretiyle mümkün olacaktır. Yoksa ne kadar yüksek ideallere sahip olunursa olunsun, teşkilatlanma duygusundan mahrum kalan, bu kuvveti istenilen hedefe yönlendiremeyen veya istenilen amaca ulaşmak adına teşkilatlananlara gerekli yetki ve görevi vermeyen gruplar, toplumlar, milletler asla başarıya ulaşamayacaktır. Özellikle son hususta ısrarcı olunursa, arzu edilen hedefe ulaşabilmek için yıllar belki de yüzyıllar kaybedilecektir.

Teşkilatlanmanın genel ve sosyal sıkıntıları hafifletip kolaylıkla atlatılmasını nasıl sağladığına ilişkin olarak da 60 santim ile bir güvercin yemi dahi alınamaz-

¹¹ (Doktor Tahsin, 21 Mart 1928: 3).

ken, gücünü muntazam teşkilattan alan müesseselerin, ki okullar gibi benzeri kurum ve kuruluşlar da kastedilmektedir, toplanan kk paralarla çevresine ışık saçan yeni yetenek ve kabiliyetler yetiştirmesi örnek gösterilmiştir. İşte bu yüzden Avrupada kk topluluklardan büyük müesseselere hatta hkmetlere varıncaya kadar hemen hemen hepsi, örgütlenme ve teşkilatlanma yoluna giderek toplumlara mutluluk, çalışanlarına azam ölçüde rahatlık sağlamaya çalışıyordu. Toplumunu oluşturan fertlerin geçim kaygısı altında ezilip yok olması engellenmeye, dar bütçeli, kazancı yetersiz insanların da temel ihtiyaçlarının karşılanmasına gayret edilmektedir.

Faklı yöntemler izlenerek tesis edilen bu tür organizasyonlara daha başka örnekler de verilebilirdi. Evsizler için ayrılmış yillığı 200-300 frank olan apartmanların teşkili, hasta çocuklara özel hastaneler, sağlıklı çocuklar için mevcut sayısız okul ve yuva, ayrıca hayır kurum ve kuruluşları bunlardan sadece birkaçı idi. Dolayısıyla, servet sahibi tek bir kişinin yüksek maliyetlerle yaptırabileceği işler, ortak hareket eden toplumlar tarafından kk miktarlarla gayet ucuza ve kolaylıkla temin edilebilir, böylece toplumun en alt kesiminde kalanlar dahi çaresizliğe terk edilmez, en temel insan haklarına kavuşabilirdi.

Sonuç olarak Tahsin Bey'in burada, "sosyal devlet" anlayışı ile bunun unsurlarını açıklamaya çalıştığı grlmektedir. Bu anlayışın özü ise "teşkilatlanmak/örgütlenmek" şeklinde sunulmuştur. Mektupta, belirli bir amaç uğruna bir araya gelen insanların organize olması, kolektif hareket etmesi kastedildiği gibi birbirinden habersiz insanların bireysel katkılarıyla ortak bir hedefin gerçekleşmesini sağlayan çok boyutlu "sistemler" de vurgulanmıştır. şöyle ki, en başta devletin/hükümetin çalışanlarından yapacağı ufak miktardaki kesintiler/vergiler sayesinde elde edeceği servetle, tüm halkının sağlık ihtiyaçlarını karşılayacak bir sistemi kurabileceği, günümüzde Sosyal Sigortalar Kurumu/Sosyal Güvenlik Kurumu buna örnek verilebilir, ayrıca hastaneler, ihtiyacı olanlar için devlet konutları veya lojmanlar, okullar yaptırabileceği üzerinde durulmuştur. Bunun dışında, teşkil edilen -Kızılay, Darülaceze, Lsev gibi- hayır kurumlarının topladığı kk miktarlardaki yardımlar sayesinde yoksul ve ihtiyaç sahiplerine el uzatılabileceğinin altı çizilmiştir. Lakin asıl vurgulamak istenen düşünce, hangi hususta olursa olsun, ister yerel düzeyde bir girişim isterse ulusal düzeyde devletin gelişip kalkınmasını amaç edinen bir lk olsun her türlü çabanın ortak bir iradeye dayanması gerektiğidir. Hedefe ancak, birlik ve beraberlik duygusuyla hareket edildiği takdirde ulaşılabileceği gerçeğidir.

Üçüncü Mektup: 'Paris Mektubu Leon Burjuva Verem Dispanserinde Geçen Günlerim – Gördüklerim'¹²

Üçüncü mektup, Tahsin Bey'in mesleğindeki bilgi ve tecrübesini artırmak amacıyla gönderildiği Paris'teki "*Léon Bourgeois Dispanseri*"nde geçirdiği günlere ayrırmıştır.

150 frank karşılığında Léon Bourgeois Dispanseri'nin tüberküloz/verem eğitimi programına kaydolan Tahsin Bey, günde beş saat olmak üzere yaklaşık bir ay devam edecek olan bu ilk kurda, bir yıla eşdeğer bir eğitim verildiğini söylemektedir. İlk eğitim konferansını da 10 Şubat 1928 tarihinde dinlemiştir. Fakat, daha en başta kendisini büyük baskı altında hissederek, hem çok ağır bir taahhüt altına girdiğini hem de günün beş saatini bu şekilde ziyan ettiğini düşünmüş, bir an için harcadığı para ile zamandan dolayı pişmanlık duymuştur. Neyse ki çok uzun sürmeyen karamsarlığı, alanlarında uzman Fransız bilim adamlarını dinledikçe kaybolmuş, hatta "*verem karargâhı*" olarak tanınan dispanserin o kasvetli ve insana hüznün veren havasına alışmaya başlamıştır.

Dispanser binası, Tahsin Bey'in anlatımıyla, Laënnec Hastanesi'nin ön tarafında yer almaktadır. İki kat şeklinde inşa edilen binanın farklı bölümleri, her bölümün de farklı teçhizatı, kendine özgü tertibatı vardı. Dispanserde 12 doktor, bunun birkaç misli hemşire ve veremli hastaları bulup takibini yapmakla görevli memur bulunuyordu. Hastalarla ilgilenmeyen, temizlik ve müstahdemlik benzeri tali işlerle meşgul olan birçok personel de yine çalışanlar arasındaydı. Başhekim ve Müdür Edouard Rist başta olmak üzere her biri birer servise bağlı doktorların ayrı ayrı odaları vardı. Boğaz veremi vakalarına ise hekimi ile beraber bağımsız bir bölüm ayrılmıştı. Dispanserde ayrıca bir konferans salonu, birkaç "*new motoraks*"¹³ dairesi, veremli hastaların ciğerlerinde yapılan new motoraks tedavisinin ardından geçirdiği safhaları inceleyen radyoloji ve radyoskopi dairesi ve en az beş yüz hastanın kalabileceği oldukça geniş bir bekleme salonu yer almaktaydı.

Tahsin Bey, dispanserde neden bir eczaneden veya ilaçtan bahsedilmediğinin merak konusu olabileceğini düşünerek, bu hususa, veremin önlenmesinde veya iyileştirilmesinde artık ilaç kullanımının fayda vermediğini, bu yüzden de ilaç tedavisi yönteminden vazgeçtiğini söyleyerek açıklık getirmektedir. İlaçlar,

¹² (Doktor Hasan Tahsin, 2 Mayıs 1928: 1-2).

¹³ Tıbbi bir terim olarak "*new motoraks*" kelimesi ile "*Pnömotoraks*"ın kastedildiği anlaşılmaktadır. Pneumothorax/Pnömotoraks, plevral boşluğunda, ki göğüs zarıdır ve viseral ve pariyetal olmak üzere iki yapraklı oluşur, (visseral ve pariyetal yapraklar arasında) hava (gaz) birikmesi/toplanması demektir. Tedavisinde öncelikli amaç plevral aralıktaki havayı boşaltmak ve akciğer ekspansiyonunu sağlamak, ikincil amaç ise bu durumun tekrarlama olasılığını en aza indirmektir. Artificial pneumothorax ise plevra boşluğuna hava veya gaz (oksijen, azot vb.) verilmesi demektir. Yapay pnömotoraks, bilhassa akciğer tüberkülozunda, organı dinlendirmek için uygulanmaktadır (Kocatürk, 2000: 673; Alisha ve Metin, 2015: 391-393).

hastalığın kısıtlı olan bazı evreleri istisna tutulursa verem hastaları için “*düşman addedilmiş*”, kullanımını yasaklanmıştır. Yerine başka türlü tedavi yöntemleri benimsenmiştir. Bu nedenle dispanserde herhangi bir eczane bulunmadığı gibi çok fazla ilaç kullanımını da söz konusu değildir.

Öte yandan dispanserin işleyişi belirli bir düzen çerçevesinde yürütölmekteydi. Kapısı günün her saati hastalarına açık olmasına karşın dispanserin muayene, kontrol, new motoraks ameliyatı gün ve saatleri birbirine karışmayacak şekilde tespit edilmiştir. Özellikle muayene günleri, bekleme salonu ile dispanserin dışı tam anlamıyla mahşer kalabalığını andırır vaziyettedir. Nereye bakılırsa bakılsın her tarafta benzi sararmış, gözlerinin ferî gitmiş, bedeni zayıflamış, yürümekten aciz, küçücük çocuktan ihtiyarına kadar büyük bir insan kalabalığı görölmektedir. Böylesi bir ortamda daimî kalmak bir yana kendisi gibi geçici çalışmanın bile oldukça güçlü ve dayanıklı bir sinir sistemine sahip olmayı gerektirdiğini söyleyen Tahsin Bey, hiçbir çalışanda bu derece kuvvetli bir sağlamlık olmamasına rağmen zaman geçtikçe tüyleri ürperten bu manzaranın verdiği sıkıntı ve karamsarlığın ortadan kalktığını, yerini ciddi bir metanet duygusuna bıraktığını söylemektedir. Bu metanet duygusu olmasa, hastalarla ilgilenmenin, onlarla omuz omuza nefes nefese gelerek tehlikeleri göze almanın, bulaşıcılığı en yüksek seviyedeki bu tür hastalıklarla mücadelenin imkansız olacağını vurgulamıştır.

Dördüncü Mektup: ‘Paris Mektubu Leon Burjuva Dispanserinde Gördüklerim’¹⁴

Dördüncü mektupta da Léon Bourgeois Dispanserindeki izlenimler anlatılmaya devam edilmektedir. Bu kez dispansere gelen hastaların kayıt ve evrak işlemlerine, tedavide kullanılan yöntem ve araçlara odaklanan Tahsin Bey, ilk olarak “*röntgen*” cihazı hakkında ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Ona göre röntgen cihazı, dispanserin çalışmalarını kıymetli kılan en önemli aygıttır. Çünkü verem hastalarının durumlarını, uygulanan tedavinin etki derecesini, hastalığın seyrini, hastalığa etki eden unsurları tüm çıplaklığıyla teşhis edip gösteren yegâne işlem, bu cihaz vasıtasıyla yapılan radyoskopi ve radyografi muayenesidir. Önemine binaen Paris’teki her belediye dairesinin (arondismanın) dispanserinde bulunmaktadır. Her gün sağlıklarından endişe ederek dispanserlere koşan birçok kişi hastalıklarını bu cihaz yardımıyla öğrendiğinden 5 milyon nüfuslu şehirde, hastalarla sağlıklı olanlar ancak bu sayede birbirinden ayrılabilmekteydi. Özel okullarda sırf bu amaçla yetiştirilen hemşire ve hastabakıcı gibi sağlık personelleri ise şüphelenilen her meskeni araştırarak hastaları tespit ediyor ve hemen tedaviye başlamaları için onları yönlendiriyordu. Böylece şehrin gayet bilimsel yönetmelerle ve oldukça zarif bir

¹⁴ (Doktor Hasan Tahsin, 18 Temmuz 1928: 2-3).

şekilde hastalıktan arındırılması sağlanmaktaydı. Tahsin Bey, s¼rekli devam eden bu tarama faaliyetleri neticesinde 5 milyon insanın sanki hiçbir ferdinin hasta olmadığı zannına kapıldığını s¼zlerine eklemektedir. Halbuki Paris, n¼fusu nispetinde hastalıklı bir şehirdir. Her g¼n evlerinden, iş yerlerinden, okullardan hastanelere, hastanelerden evlerine sevk edilen y¼zlerce hasta vardır. Buna rağmen ne yollarda ne de toplanma yerlerinde asla sefil bir manzara ile karşılaşılmamaktadır. şehrin sağlık teşkilatı ve y¼r¼t¼len işlemlerin koordinesi, neredeyse doğal bir d¼zen halini almıştır. Zaten Tahsin Bey'in de bu sistemin başarisına dikkat çekmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Aynı tertip ve d¼zen, kayıt ve evrak işlemleri için de geçerlidir. Dokuz yıl ¼ncesine ait bir hasta dosyası iki dakika içinde bulunarak ilgiliye teslim edilebilmektedir. N¼fus sicilleri gibi korunan hasta dosyaları, diğer ¼rneklerle birlikte d¼ř¼n¼ld¼đ¼nde, Tahsin Bey'de, çalışma hayatları bu derece sistemli ve d¼zenli olan milletlerin katiyen sefil ve perişan olmayacakları kanaatini uyandırmıştır. Hatta daha genel bir çıkarımla, tertip ve d¼zen bilincine, ¼zellikle de toplum hayatını d¼zenleyen kural ve kaidelere uyma iradesine sahip milletlerin yaşamlarının her anından, hasta olsalar dahi, b¼y¼k bir zevk ve lezzet aldıklarını s¼ylemektedir. Bu y¼n¼yle, toplum huzurunun tesisi için konulan kural ve kaidelere uyumun, kanunlara bağlı kalınıp gereğinin yapılmasının toplumla birlikte bireye de g¼ven ve yaşama sevinci verdiği iddiasındadır.

Mektubun bundan sonraki kısmı, Paris'te kurulan d¼zen ve sistemin Aksaray'a, dolayısıyla T¼rk toplumuna nasıl uyarlanabileceği hususuna ayrılmış olup birkaç somut ¼rnekle açıklanmaya çalışılmıştır. ¼ncelikle T¼rk halkının sıkıntılarının azaltılması için her bireyin, uzmanlık alanına giren konularda ¼zerine d¼řen t¼m sorumlulukları hakkıyla yerine getirmesi gerektiği belirtilmiştir. Kendisinden hareketle sağlık ve toplum hayatındaki ¼dev sorumluluklarını temelinden değiştirmeye karar verdiğini ifade etmektedir. şöyle ki, dispanserler artık T¼rkiye'deki gibi sadece ilaç veren, ilaçla tedaviye çalışan sağlık kuruluşları değildir. Tedavi y¼ntemleri çok değişmiş, ilaç dışında yeni y¼ntemler geliştirilmiştir. Bilhassa verem hastaları, bu çerçevede dispanser ve hastaneler için artık en modern teşhis ve tedavi aracı röntgen cihazıdır ve bu cihazdan yoksun kalan hastane ve dispanserler aslında ¼nemlerini kaybetmişlerdir. Oysa Aksaray gibi bir ilde bırakın röntgen cihazını, beş on yataklı bir hastane, hatta tam teçhizatlı bir dispanser dahi yoktur. Bu nedenle ¼nce bu eksikliğin derhal giderilmesi, içinde röntgen cihazının da bulunduğu bir hastane ile dispanserin en kısa s¼rede Aksaray'a kavuşturulması gerekmektedir. Sıhhiye Vekaletinin yıllık faaliyet planlarında Aksaray'ın gerilerde kalması, daha acil ihtiyaçları olan bölgelere ¼ncelik verilmesi nedeniy-

le de hastane ve dispanser tesisini Vekalet'ten beklemek büyük hatadır. Bunun yerine, Vekalet'in yetişemediği illerde belediyenin bizzat kendisi devreye girerek şehrin eksikliklerini gidermeye çalışmalıdır. Fransız dispanserleri tanesi 35.000 Fransız fransı olan ve 3.500 Türk lirasına denk gelen küçük röntgen cihazlarını böylesi bir yöntemle -belediye yardımı veya bağışlar yoluyla- alarak halk sağlığını korumaktadırlar. Hastanelerinde ise 12.000 Türk lirası değerinde büyük röntgen makineleri bulunmaktadır.

Devlet ve millet olarak yeterli imkanlara sahip olunmadığından Türkiye için şimdilik bunlardan küçük olanlarının alınması yeterlidir. Yalnızca bu suretle ayağı kırılanın durumu, iç hastalıkları olanların neresinden rahatsız olduğu tespit edilebilir, hastaların Konya veya İstanbul'a sefil ve perişan bir halde gönderilmesine nihayet verilebilirdi. Aksaray'ın elektrik gibi mühim bir kuvvete sahip olması ise bu cihazın teminini hızlandıracak bir diğer sebeptir. Sonuç olarak Tahsin Bey, röntgen cihazının temin edilmesi halinde Aksaray'da şimdiye kadar birçok ölüme sebebiyet veren bu ve benzeri hastalığın erkenden teşhis ve tedavi edilebileceğini, böylece yüzlerce insanın hayatının kurtarılacağını ifade etmiştir. Şöyle ki, 1918'den 1924 yılına kadar toplamda 64.000 hastaya bakan Léon Bourgeois Dispanseri, veremli olan 52.000'ine pnömotorafi (ayakta alınan göğüs grafisi/röntgen) uygulamıştır. Bu sayının %45'i bütünüyle iyileşerek hastalıktan kurtulmuş, evlerinde, iş yerlerinde rahatlıkla çalışır hale gelmiştir. Söz konusu oran, çok ciddi bir başarı olduğundan sadece röntgen cihazının temini ile benzer sonuçlar Türkiye'de de elde edilebilir. Fakat Sıhhiye Vekâletinin bütçesi, her il için aynı derecede önem taşıyan ve ihtiyaç duyulan bu cihazı karşılayacak düzeyde değildir. Bu nedenle Tahsin Bey, Vekaletin Aksaray için ayıracağı ödeneğe, Aksaray Belediyesinin sağlayacağı katkı ile, yani bu iki kaynağın birleştirilmesi suretiyle yeterli miktara ulaşılarak halkın muhtaç olduğu teçhizatın alınabileceğini belirtmiştir.

Beşinci Mektup: 'Paris Mektubu Neşvünema-yı Etfal Üzerine Bahçelerin Tesiri'¹⁵

Beş ve altıncı mektuplar, Paris'teki park ve bahçelerle bunların çocuk gelişimi üzerinde oynadığı role tahsis edilmiştir.

Tahsin Bey, park ve bahçelerinin zenginliği bakımından Paris'in Avrupa başkentleri arasında ilk sıralarda yer aldığını söylerken birkaç tanesi hariç Türkiye'de böylesi çağdaş park ve bahçelerin bulunmadığını ileri sürmektedir. İddiasına karşılık, Anadolu'nun kendisinin zaten her manasıyla tam bir bahçe olduğu, üstelik her evin bir bahçeye, bir bağa sahip bulunduğu savının ortaya atılabileceğini be-

¹⁵ (Doktor Tahsin, 3 Teşrinievvel 1928: 2-3).

lirtmiř ve buna, bir an için bu dūřünce kabul edilse dahi, asıl kastettiđinin yalnız bir arsa üzerine dikilmiř beř on ađaçtan ibaret bir mahal olmadıđı řeklinde cevap vermiřtir. Kendisi, Paris'teki bahçelerin řahsı deđil, kamuya açık, řehirdeki tūm insanları bir araya getirip kucaklayan bir niteliđinin olduđunu açıklamıř, Versailles'de o gūn için mūze olarak kullanılan XIV. Louis'ye ait sarayın bahçesini de buna Őrnek gōstermiřtir.

Tahsin Bey'e gōre Paris'teki park ve bahçeler iki eřitir. İlki, her belediye da-iresinin bulunduđu mahalle ait "*mahalle bahçeleri*", diđerisi oldukça būyuk ve çok yūksək maliyetlerle meydana getirilen sūslū, lūks "*řehir bahçeleri*"dir. Bahçelerin bařlıca ayırt edici Őzelliđi tarzlarıdır. Kūuk būyuk fark etmeksizin tūm bahçelerde geniř gūzel bir gōlūn yanı sıra birkaç tane havuz bulunmaktadır. Daha çok gezi gūzergahı üzerindeki uygun yerler olmak üzere parkın belirli kısımlarına, ilim ve sanat erbaplarıyla geçmiřte būyuk hizmetlerde bulunmuř meřhur kiřilerin muazzam heykelleri dikilmiřtir. Heykellerin kitabesinde o kiřinin Őnemi ile faaliyetlerini anlatan kısa bilgiler yer almaktadır. Tahsin Bey bu durumu, "*Bunlar būyuk adamlarını Őldūkten sonra bizde olduđu gibi yalnız kabristana gōmmekle iktifā eylemiyorlar*" (Doktor Tahsin, 3 Teřrinievvel 1928: 2) diyerek nūkteli bir řekilde anlatmaktadır. Sōz konusu uygulama, sadece park ve bahçelerde deđil řehrin bū-tūnūnde gōzlemlenen bir durumdur. Fransızlar, Őlen kiřinin hayattayken gōster-diđi faaliyetin veya kalıcı eserinin yakınına o kiřinin heykelini dikerek isimleri ile řōhretlerinin gizli kalmasına izin vermeyip ziyareti nahoř olan kabristanda onları unutulmaya terk etmiyor, evlatlarına da bu kiřileri unutturmuyorlardı. Yūzlerce yıl Őnce yařamıř olan bu kiřiler, bōylelikle halk arasında canlı gibi hālā yařatılırken aynı zamanda Fransız tarihi de kitap sayfaları arasında saklı bırakılmayıp caddelere, mūzelere, park ve bahçelere, būyuk meydanlara serpiřtirilmiř oluyor-du. Çocuklar, tarihlerini evvela canlı olarak buralarda Őđrendiđi gibi ũlkeye gelen yabancılar da aynı řekilde hiçbir bilgi sahibi olmasalar bile gōrerek, bizzat řahit olarak ũlkenin ulusal tarihini, millī kahramanlarını ve onların icraatlarını ana hatlarıyla Őđrenme fırsatı buluyordu.

Park ve bahçelerdeki tenis sahalarını, çocukların eđlenmeleri için hazırlanan çeřitli sinema, gōsteri oyunu alanlarını, bisiklet, tayyare ve otomobil gibi birbirin-den farklı araç-gereerle bunlara mahsus bōlūmleri ilk kez burada gōrdūđūnū be-lirten Tahsin Bey, ũ dōrt yařlarındaki çocukları tařıyan canlı kōpek, keçi, koyun arabalarına, yařı biraz daha būyuk olanların denize ilgisini çekmek amacıyla hazır bulundurulan kayık, sandal ve vapur gibi tařıtlara/oyuncaklara bizzat burada ta-nık olmuřtur. Sōz konusu oyuncaklar/araçlar, iki-ũ frank karřılıđında birer saat kiralanabilmekteydi. Çocukların, ellerindeki "*husūsi paketlerle*", ki uzaktan ku-

manda ve kontrol aracı olduğu anlaşılmaktadır, bu yapay/model vapur ve kayıklar rüzgarın etkisine göre sevk ederken yaşadıkları sevinç, görölmeye değer olarak tarif edilmiştir. Kalabalık gruplar halinde oyunlar oynayan, etrafta koşuşturan ve neşeli tavırlar sergileyen çocuklar, Tahsin Bey'i, sanki Paris'in ev ve apartmanlarında hiç çocuk kalmamış gibi hissettirmiştir. Hele ki halk konserlerinin verildiği pazar ve perşembe günleri, kapasitelerine göre 10.000'den 100.000'e kadar ulaşan insan yığınlarıyla bu park ve bahçeler dolup taşmaktaydı.

Paris'teki park ve bahçelerin bilhassa çocukların bedensel ve zihinsel gelişimlerine ne derece olumlu etkiler yaptığını bu suretle açıklamaya çalışan Tahsin Bey, sadece çocukların değil her yaştaki insanın, dolayısıyla toplumun gelişimi adına doğa ile iç içe bu tarz dinlendirici aktivelerin mutlaka yapılması gerektiğini vurgulamak istediği anlaşılmaktadır.

Dikkati bu kez park ve bahçelerin daha sakin ve çiçeklerle bezenmiş kısmına çeken Tahsin Bey, burada, sayısı ve çeşidi yüzleri bulan çiçek öbeklerinin bulunduğundan, bunların arasında da içine sandalye yerleştirilmiş etrafı tel örgülerle çevrili kafes biçiminde küçük bölmeler yer aldığından bahsetmektedir. 25 santim gibi ufak bir para mukabilinde 5 saat oturma hakkı kazanılan bu bölmelerdeki sandalyelerde, çoğu zaman anneler, çocuk bakıcıları veya genç kızlar oturup kitap okumakta veya örgü örüp oya işlemekteydi. “Başlı başına bir saâdet menbar” (Doktor Tahsin, 3 Teşrinievvel 1928: 3) olarak gördüğu çiçekler ise ahenk oluşturacak şekilde gruplandırılıp ekildiği için insanı rahatlatan, ferahlatan, gönlü okşayan bir seyir zevki vardı. İnsanlar, hatta çocuklar dahi böylesi güzellikler içerisinde ruhlarını yenileyip letafet kazanmaktaydı.

Park ve bahçeler, toplumların aile yapısı, özellikle de çocuk bakımı ve yetiştirilmesi hakkında bazı ipuçları verdiğinden bu konudaki gözlemlerini de mektubuna yansıtan Tahsin Bey, 1920'li yıllardaki Fransız aile yapısı ile çocuk bakımının nasıl olduğuna ilişkin bazı önemli tespitlerde bulunmaktadır. Her ailenin çocuğunu bebek/çocuk arabasıyla istediği yere taşıyabildiğini, bilhassa yukarıda bahsedilen çiçeklerle bezenmiş kafes içindeki sandalyelerin yanına bu arabaları yerleştirdiğini, çocuklar çiçeklerle doğayı izleyip temiz hava alırken, aynı zamanda güneşlenirken, annesinin/bakıcısının kendi işiyle meşgul olduğunu söylemektedir. Dahası, bu sayede doğadan/güneşten gelen gıdayı alan çocukların kan dolaşımları düzenlenmekte, sağlıkları kuvvetlenmekte, sınırları yatışmaktaydı. Öyle ki, uğultu ve kahkahalar arasında uyanmak, irkilmek, korkmak, titremek gibi Türkiye'deki çocuklarda görölen öfke ve sinir ataklarından hiçbirisinin görölmediği, aralıksız saatlerce uyuyabildikleri veya sakince arabalarında oturabildikleri gözlemlenmiştir. Bu yüzden doğanın sağlık üzerindeki etkisini kavramış, çocuklarının gelişimi

için bunun önemli ve zorunlu bir ihtiyaç olduğunun bilincine varmış Fransız toplumunda, on beş gñnlükten on beş yaşına kadar hemen hemen her çocuk gñnün belirli saatlerinde mutlaka park ve bahçelere getirilmekteydi.

Oysaki Türkiye’de, çocuklar şöyle dursun bebeklerin dahi hakkıyla gezdirilip hava almasına izin verilmemekteydi. Üç-beş yaşındaki çocuklar, ancak “*kıyâmeti koparmak*” suretiyle annelerinin peşinde veya büyükannelerinin himayesinde kuvvetleri zoruyla bir yere gidebiliyorlardı. Yaşı biraz daha geçkin olanlarsa en fazla beş on gñnde bir komşuya yapılan ziyaret dolayısıyla sanki bir lütuf olarak dışarı çıkarılmaktaydı. Bunun haricinde imkânı olan aileler, çocuklarını, tuttukları hizmetçilere bırakarak onun gözetiminde sokak kapısının önünde vakit geçirmesine izin veriyordu. Nihayetinde, Türkiye’deki çocukların hayattan zevk alma, gezip dolaşma, temiz hava alma hakkı yok denecek kadar azdı. Türk çocuklarının sahip olduğu en büyük lüks, evin en metruk yerine bırakılmak veya bazen büyükannelerinin bazen de büyükbabalarının etrafından oynamaktı. Çoğunlukla yanlarında ne bir bakıcı ne de rehber olduğundan tek başlarına oynayıp, arkadaş edinirlerdi ve geliş-gidişleri asla kontrol altında gerçekleşmezdi. Tahsin Bey, bu noktada hissettiği üzüntüyü, “*İşte bizdeki çocukların bakım nasibi. İşte buradakilerin saâdet hâli*” (Doktor Tahsin, 3 Teşrinievvel 1928: 3) sözleriyle dile getirmektedir. Akabinde, bir çocuğun doğumundan itibaren gelişip büyümesine, kaslı ve kuvvetli olmasına yeterli derecede önem verilemezse, kendilerine, dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı beden terbiyesi ile kuvvetini artıracak araçlar sunulmazsa, zihinsel ve psikolojik gelişimine yardımcı olacak öğretici oyuncaklar verilmez, bu niteliklerde oyunlar öğretilmezse, tüm bu hususların yanı sıra her türlü bilgi ve beceriyi yalnızca okulların göstereceğine inanılırsa, hiçbir çocuğun istenilen şekilde yetiştirilemeyeceğini, güçlü, kuvvetli, bilinçli bireyler olamayacağını vurgulamıştır. Zaten acı bir netice olarak da Türkiye’de yaşları büyüyen çocukların maalesef aynı oranda bedensel ve zihinsel gelişimlerini sağlayamadıklarını, yaşları on iki on beşi bulan çocukların dünyadan, çevresinden bihaber olduklarını, hatta en basit örnekle sağını-solunu dahi henüz öğrenememiş olduklarını ifade etmektedir.

Bu durumun “*ırsı*” olabileceği şeklindeki iddiayı ise %2-3 oranında kabul edilebilir bulmaktadır. Fakat %97’sinin halini, yetiştirme ve öğretmedeki şuuruzluğa, Paris’teki gibi zekayı geliştirip zenginleştirecek imkanlarla öğretici, uygulamalı araç-gereçlere sahip olunmamasına, ayrıca gelişim ve ilerleme hususunda sürekli yönlendirici, öğretici, eğitici telkinlerde bulunacak bir aile ortamı ile toplumun olmamasına bağlamaktadır. Çünkü o, Türkiye’deki çocukların Fransa’ya gelerek buradaki imkanlara kavuşması halinde, hızlı bir değişim yaşayacaklarına, ilk saat-ten itibaren zekâ, anlayış ve kabiliyetlerinin istenilen düzeye ulaşacağına emindir.

Altıncı Mektup: 'Paris Mektubu: Bahçelerin Neşvüneması Etfal Üzerine Tesiri'¹⁶

Tahsin Bey, son mektubuna Paris'in park ve bahçelerindeki çocuklara mahsus alanların kendiliğinden doğal yollarla oluşmayıp, bilakis tabiatın en çetin ve yıkıcı engellerinin aşılarak her türlü tertibatın uygun görülen yere inşa edilmesi suretiyle tesis edildiğini söyleyerek başlamaktadır. Gücü, bir değirmeni bile döndürmeye yetmeyen su akıntısına mekanik kuvvet verilerek yüzlerce sandalın hiçbir kürek ve zahmet çekmeden girintili çıkıntılı kanallarda ilerlemesinin sağlanması, bu suretle de genç, yaşlı yüzlerce kişinin eğlenebilmesine imkân tanınması, bu tür zorlukların nasıl aşıldığına dair verilen bir örnektir.

Park ve bahçeler, oyun ve eğlence alanı olmasının yanında çocuklar için en uygun şartlara sahip sağlık ve yemek yerleri olarak da tarif edilmektedir. Bebeklerin şişeler içindeki sütleri, daha büyükleri için hazırlanan pastalar, sucuklar, meyveler buralarda tüketilmektedir. Evlerinden getirmeyenler de bahçelerdeki büfelerden istediklerini alabiliyorlardı.

Bir başka husus, her bahçenin belirli yerlerine yapılmış olan "kum tarlaları" ve bu tarlaların sağlık üzerindeki etkileridir. İki-altı yaş arası çocuklara özel olan kum tarlalarında çıplak ayaklarla ve minyatür kazma, kürek, elek, kova gibi her çeşit küçük inşaat oyuncakları ile oyunlar oynanmakta, kumdan kaleler, tüneller, evler yapılmaktaydı. Çocukların, sanki gündelikçi amele gibi kum ve toprakla cebelleşip, yatıp kalkarak, vücutlarını kuma gömerek eğlenmesi hem kaslarının gelişmesi hem de toprakla temasları dolayısıyla sağlıklarının düzene girmesi anlamında önem taşımaktaydı.

Paris'teki gibi gruplar halinde ruhları ferahlatan, mutluluğu doyasıya yaşatan ortamlardan yoksun olan Türkiye'deki çocukların da her ne kadar doğdukları gündün itibaren bir odaya mahkûm edilseler de her cadde üzerinde, her mahalle köşesinde veya dere kenarlarında oluşmuş, fırsat buldukça kaçıp oyunlar oynayabildikleri, kum tepeleri, toprak yığınları, çamur öbekleri vardı. Lakin Paris'tekilerle aralarında tertibat, teknik ve hijyen açısından çok büyük farklar bulunmaktaydı. Paris'tekiler aklın ve bilimin ışığında belirli bir düzen ve sistem dahilinde inşa edilip tüm teknik imkanların kullanılması suretiyle gayet hijyenik esaslarla hazırlanmış mekanlardı, dolayısıyla büyük faydalar sağlıyordu. Türkiye'dekiler ise kendi haline terk edilmiş, belirli bir düzeni ve tertibatı, teçhizatı bulunmayan, hiçbir teşkilat ve himayenin denetiminde olmayan, çocukların sırf oyun ihtiyaçlarını karşılamak için toplandıkları yerlerdi. Tahsin Bey, Türkiye'deki bu tür oyun alanları ile çocukların buralarda vakit geçirmelerini, fiziksel kuvvet ve kabiliyetin

¹⁶ (Doktor Tahsin, 14 Teşrinisani 1928: 3).

gelişmesi açısından kısmen faydalı bulmaktadır, fakat bunların zihinsel kavrayış, ğreticilik, sağlıklı yaşam, sosyalleşme ve medenileşme yönlerinden kesinlikle yeterli gelmeyeceğini belirtmektedir.

Diğer taraftan Paris'teki çocukların zekâ gelişimlerini canlandırarak, fikir dünyalarını zenginleştirecek oyuncakların adedi ve çeşidi sayılamayacak kadar çoktur. Bu tür oyuncaklar mağaza ve dükkanlardan kolaylıkla satın alınabilmektedir. Ayrıca her mevsim burada yaklaşık birer ay süren ve sadece oyuncakların sergilenip, çocukları eğlendirecek çeşitli gösterilerin yapıldığı özel fuarlar, panayrlar düzenlenmektedir. Balonla uçma, uçak ile havalanma, kontrolü kendilerine bırakılan otomobillerle gezinti yapma, bisiklet ve motosiklet kullanma, gllerde yüzme, sandallarla gezme gibi daha birçok aktivitenin yapıldığı bu tarz organizasyonlar sayesinde çocuklar, zevk ve eğlence içinde büyümekte, gelişip serpilmektedir. Okul öncesinde söz konusu imkanlara kavuşan ve hayatın temel kaidelerine ilişkin pek çok esası deneyimleyerek ama bilinçsiz bir şekilde öğrenen çocuklar, eğitim hayatlarında artık sadece öğrendiklerinin bilimsel ve teknik bilgilerini almaktaydı. Kısacası, önce pratik sonra teorik eğitimle yetiştiriliyorlardı. Bu suretle suyun kaldırma ve itme gücü, mekanik kuvvetin/desteğin suyun akış hızına etkisi gibi konuları zorlanmadan kavrayabiliyorlardı.

Türkiye'deki yüzlerce ocuk ise yaşları ilerleyip iş hayatına atılmalarına rağmen hala byleyi teknik bilgilerden habersizdi. Mektuplarının birçok bölümünde olduğu gibi dahiliye doktorundan ziyade bir psikolog gibi gözlemlerini tahlil eden, bu geri kalışın, kavrayamayışın nedenlerini açıklamaya alışan Tahsin Bey, ana sebebin, çocuklukta yattığını, bu kişilere çocukken gösterilmesi, verilmesi gereken deneyimsel, öğretici imkanların, eğitici araç-gereçlerin sunulmaması olduğunu ifade etmektedir. Türkiye'den bir örnekle, yolda otomobili bozulan ve tamir etmeye çalışan bir şoförün etrafına toplanan çocukların büyük bir merak duygusuyla byleyi bir eyleme giriştiklerini, araç içerisindeki tesisat ve aksamın ne içe yaradığını, otomobilin nasıl yürüdüğünü anlamaya çalıştıklarını söyleyerek, her çocukta olan ilgi, alaka ve merak duygusunun Türk ocuklarında da var olduğunu, sadece mevcut ilgi, alaka ve merak duygusunun beslenmediğini, kuvvetlendirilmediğini açıklamıştır. Ona göre, on beş yaşına kadar gelişim aşamalarının hiçbir evresinde ihtiyaçları karşılanmayan Türkiye'deki çocukların anlama ve kavrama yetilerindeki zayıflığın sebepleri esasında içe bunlardır.

Tahsin Bey, ocuk bakımı ve yetiştirilmesi ile ilgili aktardığı düşüncelerini, bu konunun basite indirgenemeyecek kadar önemli olduğunu vurgulayarak sonlandırmaktadır. ocuk yetiştirmenin, “ocuk oynacağı” olmadığını, “vakit kaybı” olarak değerlendirilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Aksine bunun bir “istikbal”

ve “*hayat*” meselesi olduğunun altını çizerek, lazım gelen tertibatın, hazırlığın bir an önce yapılması için Aksaray valisi ve belediyesi nezdinde esasen Türkiye’nin yetkili tüm mercilerine seslenmiş ve şehir merkezlerine acilen tam tekmil park ve bahçelerin yapılması için açık çağrıda bulunmuştur.

SONUÇ

Tahsin Bey, mektuplarıyla, Türk toplumunu ve yönetici kadrosunu aydınlatmayı, Aksaray özelinde ülkenin bütünü için yararlı olabilecek gelişmeleri aktarmayı hedeflemiş, gözleme dayalı ilerlemeci ve kalkınmacı önermelerde bulunmuştur. Açıklamalarında, görülemeyeni göstermek, bilinmeyeni anlatmak, görülemeyip bilinmediği için de yapılamayanın/uygulanamayanın yapılıp uygulanmasına vesile/aracı olmak çabası vardır. Bu yönleriyle ve içeriklerindeki bilgiler sebebiyle mektupların öğretici, faydacı ve pragmatik bir düşünceyle yazılmış olduğu söylenebilir.

“*Yabancı dil*” öğreniminin değerini vurgulayan ilk mektup, “*yetersizlik*” duygusundan kaynaklı önemi/değeri tecrübe ile anlaşılan bir becerinin/bilginin, kazanılması halinde sağlayacağı imkanları açıklamak, okuyanları ibret alarak derhal gereğini yapmaya teşvik etmek amacıyla yazılmıştır. Artık bir seçenek olmayıp mecburiyet haline gelen yabancı dilin, gerçekte sadece kişinin değil toplumun da medenileşmesine katkı sunan önemli bir ihtiyaç olduğunun altı çizilmiştir. Diğer mektuplarda da yalnızca o dönemin Türkiye’sinde değil, günümüzde de örnek alınmasını gerektirecek görüş ve öneriler yer almaktadır. Şahit olduğu seri ve zahmetsiz evrak işlemleri, oturmuş bir sistemin sonucu olarak değerlendirilebilirse de asıl dikkat çekilen hususun evrak işlemlerdeki sadelik olduğu anlaşılmaktadır. Bürokratik muamelelerin azaltılması ve benzeri kurumların tamamında aynı işlemlerin yürütülmesi, farklı uygulamalara gidilmemesi, vatandaşların hayatını kolaylaştıran, devletin kurumlarına olan güven ve bağlılığı artıran bir etki olarak yansıtılmıştır. “*Teşkilatlanma*” kavramı çerçevesinde ortaya konulan düşünceler ise, milletin tüm gereksinimlerinin sadece merkezi hükümet tarafından karşılanamayacağı fikri üzerinden şekillendirilmiştir. Mülki idareler ve belediyeler başta olmak üzere kamu tüzel kişilikleriyle ayrıca varlıklı zengin gerçek kişilerle halkın, bireysel veya toplumsal anlamda ortak hareket ederek ulusal menfaatler doğrultusunda kendi sorunlarını çözebilecek imkanları yaratabileceği, ihtiyaçlarını karşılayabileceği vurgusu yapılmıştır. Dil okullarına, toplum hayatının düzene girmesi ve vatandaşların sağlıklı bireyler olabilmesi için elzem olan dispanser, hastane gibi kurum ve kuruluşlara, söz konusu kurum ve kuruluşların ihtiyaç duyduğu insan ömrünü uzatıp yaşam kalitesini yükselten teknolojik tıbbî cihazlara, çocuklar baş-

ta olmak üzere yetişkinler için de gerek duyulan ve bahsedilen şekliyle örneklerine ancak günümüzde tanık olabildiğimiz şehirlerdeki modern park ve bahçelere, velhasıl toplumsal fayda sağlayacak birçok tesis ve olanağa merkezi hükümetin sağladığı imkanlarla halkın, belediyelerin ve varlıklı kişilerin vereceği desteğin birleşmesi neticesinde daha kolay ve hızlı ulaşılabileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla Tahsin Bey'in görüş ve önerileri, sadece yaşadığı döneme değil yüzyıl öncesinden bugüne de ışık tutan tarihe düşülmüş notlar olarak değerlendirilebilir.

Tüm bu unsurların hayata geçirilmesi ise ancak toplumun ortak hedefler doğrultusunda birlikte hareket etme “*bilinci*”ne sahip olmasıyla mümkün olabilecektir. Bu yüzden her şeyden önce eğitime önem verilerek sürekli yenilenen, gelişime açık, muhtemel gereksinimlerini zamanı gelmeden tespit edip tedbirini önceden alan şuurlu bir toplumun yaratılması gerekmektedir.

Diğer taraftan söz konusu öngörüler, günümüzde, “*malumun ilamı*” şeklinde değerlendirilip, herkesçe bilinen gerçeklerin ifadesi biçiminde de yorumlanabilir. Lakin tarihe tersten bakıldığında, söz konusu tespitlerin, günümüzdeki eksiklikler, ihtiyaçlara cevap vermeyen veya vermekte yetersiz kalan hususlar olduğu görülür. Bir asır önce dile getirilen, hatta çözümleri dahi sunulan bu eksiklikler/sorunlar, ironik bir şekilde, yüzyıldır bilinmesine karşın gerçekçi ve kalıcı bir biçimde çözüme kavuşturulamamış, nihayete erdirilememiştir. Bu durum, bireysel ve toplumsal anlamda çok fazla çaba gösterilmediğini, yeterince ilerleme kat edilmediğini ve istenilen düzeye bir türlü ulaşılmadığını, dolayısıyla Avrupa medeniyetinde olduğu gibi gelişimi, ilerlemeyi ve kalkınmayı esas alan ortak bir şuur ve iradenin hâlâ oluşmadığını ortaya koymaktadır. Kısacası, Tahsin Bey'in deyimiyile yıllar hatta neredeyse tam bir yüzyıl kaybettiğimizin açık göstergesidir bu tespitler.

KAYNAKÇA

- Administration générale de l'Assistance publique à Paris (1914). *Inauguration du dispensaire Léon-Bourgeois 12 décembre 1913*, (16.06.2022 tarihinde <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bp-t6k57751527/f1.item.r=inauguration%20du%20dispensaire%20L%C3%A9on-Bourgeois%20en%201913> adresinden ulaşılmıştır).
- Akay M. O., Mektup, Türk Edebiyatı. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2004, 29: 17-18.
- Aksaray Vilayet Gazetesi (AVG), Aksaray Vilâyet Gazetesi Müdüriyet-i Aliyyesine, 22 Kânunuevvel 1926, 2.
- Alisha G, Metin M, Pnömotoraks. *Güncel Göğüs Hatalıkları Serisi 2015*, 2015, 3 (3), 390-396. Doi: 10.5152/gghs.2015.074
- Alp, A. (2010). Tüberküloz Basili ve Özellikleri. Hayati Bilgiç & Mehmet Karadağ (Ed.), *Tüberküloz içinde* (s. 48-51). İstanbul: Aves Yayıncılık.
- AVG, Kasaba Haberleri. 27 Teşrinievvel 1926, 3.
- AVG, Meclis-i Umûmî. 9 Mart 1927, 1.
- AVG, Vedâ. 6 Temmuz 1927, 4.
- AVG, Paris Mektupları: Altmış Santimde Toplanan Kudretler. 14 Mart 1928, 4.

Tarih Araştırmaları VI

- AVG, Hastane Dahiliye Tabibi. 16 Birinciteşrin 1929, 2.
- AVG, Ser Tababet. 4 Birinci Kânun 1929, 1.
- AVG, Tahsin Bey. 18 Eylül 1929, 2.
- Bariş, Y. İ. (2010). Dünyada Tüberkülozun Tarihçesi. Hayati Bilgiç & Mehmet Karadağ (Ed.), *Tüberküloz içinde* (s. 1-16). İstanbul: Aves Yayıncılık.
- Başoğuz, F. (2010). *Bir Yazınsal Tür Olarak Mektup ve Türkçe Derslerindeki İşlevselliği*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bozkurt, F. (1995). *Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Doktor Hasan Tahsin, Paris Mektubu Leon Burjuva Dispanserinde Gördüklerim. AVG, 18 Temmuz 1928: 2-3.
- Doktor Hasan Tahsin, Paris Mektubu Leon Burjuva Verem Dispanserinde Geçen Günlerim-Gördüklerim. AVG, 2 Mayıs 1928: 1-2.
- Doktor Tahsin, Paris Mektubu Neşvünema-yı Etfal Üzerine Bahçelerin Tesiri. AVG, 3 Teşrinievvel 1928: 2-3.
- Doktor Tahsin. Paris Mektubu: Bahçelerin Neşvüneması Etfal Üzerine Tesiri. AVG, 14 Teşrinisani 1928: 3.
- Doktor Tahsin. Paris Mektupları Lisan İhtiyacı. AVG, 25 Kânunusani 1928: 2-3.
- Doktor Tahsin. Paris Mektupları: Altmış Santimde Toplanan Kudretler. AVG, 21 Mart 1928: 3.
- Donbay, A. Edebiyatımızda “Mektup” Türü ile İlgili Başlıca Çalışmalar. *Erdem*, 2011, 61: 84-101.
- Erkan, L. Tüberkülozun Tarihçesi, Ülkemiz ve Dünyadaki Durumu. *O.M.Ü Tıp Dergisi*, 1996, 13 (4): 291-296.
- Gözler, K. Osmanlı Mülki İdare Sistemi Üzerinde Fransız Etkisi: 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleri Fransadan mı İktibas Edilmiştir?. *Ammeye İdaresi Dergisi*, 2019, 52(1): 1-32.
- H.S. Avrupa'ya Gidecek Talebe. AVG, 5 Teşrinievvel 1927, 1.
- Housquains A. A. The Early Clinical Diagnosis of Pulmonary Tuberculosis And The Beginning of The Anti-Tuberculis Crusade in France. *Interstate Medical Journal*, 1914, XXI: 405-420.
- İçke, A. (2018). *Atatürk Dönemi Yurt Dışı Eğitimi (1923-1938)*. Ankara: AKDTYK Araştırma Merkezi Yayınları.
- Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Perşembe Kitapları.
- Kılıçaslan, Z. (2010). Tüberküloz Epidemiyolojisi ve Dünyada Tüberküloz. Hayati Bilgiç & Mehmet Karadağ (Ed.), *Tüberküloz içinde* (s. 25-35). İstanbul: Aves Yayıncılık.
- Kocatürk, U. (2000). *Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevi.
- Poncelet, S. (2020). *Le dispensaire antituberculeux ou la difficile émergence d'un établissement prophylactique (1901-1943)*. I, Paris: Université Paris I Panthéon-Sorbonne Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Saraç, T. (1999). *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Seber, E. Tüberkülozun Dünü. *ANKEM Dergisi*, 2010, 24 (Ek 2): 52-60.
- Uygun S. (2015). “Messageries Maritimes Vapur Şirketi'nin İstanbul'un Yolcu ve Eşya Taşımacılığındaki Yeri”. *Büyük İstanbul Tarihi*, 7, 492-501, 01.06.2022 tarihinde <https://istanbultarihi.ist/225-messageries-maritimes-vapur-sirketinin-istanbulun-yolcu-ve-esya-tasimaciligindaki-yeri-adresinden-ulaşılmıştır>.
- Vali Y. Ziya. Alenen Teşekkür. AVG, 16 Birinciteşrin 1929, 2.
- Yüce, A. (2008). Tüberküloz. Çetin Erol (Ed.), *İç Hastalıkları içinde* (s. 1319-1330). C. 1, Ankara: MN Medikal & Nobel.